

Nazismen i Sverige

AV LENA BERGGREN

Under de senaste åren har intresset för nazism och fascism som ideologier och världsåskådningar ökat, liksom för den rasideologi och antisemitism som var och är grundläggande för nazismen. Även om kunskapssökandet ibland stannat på väl grunt vatten med sensationsjournalistik som följd, är det ökande intresset positivt eftersom dessa fenomen utgör en mycket väsentlig del av 1900-talets historia, och även florerar i dagens samhälle. I det följande kommer jag att diskutera nazismen som fenomen i sig, skissera de grova dragen i den svenska nazismens historia fram till ungefär 1950, och även peka på några viktiga drag hos den kontext i vilken nazismen växer fram. Speciell tyngdpunkt kommer att läggas på nazismens rasideologiska inslag.

Vad är nazism?

Det är svårt att ge en kort beskrivning av nazismen, men det finns vissa grundläggande drag som ständigt återkommer. Först och främst måste man ha klart för sig att nazismen till sitt väsen är totalitär, elitistisk och antidemokratisk. Nazismen bygger också i grunden på känslargument, inte förnuftsargument, vilket ytterligare försvårar. Givetvis använder sig även nazister av rationella förnuftsargument, men dessa är aldrig centrala. Nazister övertygar inte ge-

nom att väga olika argument mot varandra, de övertygar genom att vädja till människors känslor, rädslor och fördomar. Betoningen av känslargument innebär också att nazismen på ytan kan framstå som ologisk och motsägelsefull, men för nazisterna själva vara fullständigt logisk.

Någon enkel och entydig vetenskaplig definition av nazismen är svår att göra, eftersom nazismen i ännu högre utsträckning än andra politiska ideologier är en mångfasetterad och föränderlig tankeströmning som fått skiftande utformning i olika kontexter och vid olika tidpunkter. Det generella problemet med definitioner av politiska ideologier, att definitionen med nödvändighet i någon mån blir idealtypisk, gäller i än högre grad för nazismen och med den närbesläktade ideologier. Definitioner tar sällan hänsyn till att politiska rörelser på det reella planet formas av sinsemellan motstridiga viljor och förändras över tid. Det finns alltså ett glapp mellan definitionen och den praktiska politiken. I fallet med nazismen förklarar den norske filosofen Harald Ofstad detta utifrån antagandet att den nazistiska världsåskådningen bär på inre konflikter, som utvecklas på olika sätt i olika sammanhang.¹

En användbar definition av nazismen och dess relationer till angränsande ideologier finns emellertid hos Stanley G. Payne. Paynes definition är ur ett idéhistoriskt perspektiv speciellt användbar, eftersom den utgår från de olika rörelsernas skiftande ideolo-

giska innehåll snarare än deras sociala sammansättning. Payne föreslår följande schema för att beskriva de gemensamma grunddragen i nazismen och fascismen:

1. *De gemensamma ideologiska grundelementen*
 - Antiliberalism
 - Antisocialism/marxism
 - Antikapitalism — i en modererad form, vilket inte omintetgör tillfälliga allianser med högergrupper.
2. *Politiska mål*
 - En nationalistisk auktoritär stat byggd på traditioner.
 - En reglerad icke klassbunden nationalekonomisk struktur som har förmågan att till viss del omforma det sociala livet.
 - Drömmen om ett imperium — expansionistisk syn på grannländer.
 - Skapandet av en ny kultur — en ny livsform.
3. *Organisation*
 - Ritualiserade möten, symboler och politisk koreografi som appellerar till romantik och mysticism.
 - Militarisering av det politiska livet — paramilitära organisationer knutna till partiet.
 - Positiv inställning till användande av våld som politiskt vapen.
 - En organisk samhällssyn.
 - Hävdande av den manliga dominansen.
 - Glorifierande av ungdomen.
 - Tendenser till en auktoritär, karismatisk och personlighetsrelaterad ledarideologi, antingen fixerad vid en person (nationalsocialismen) eller till en grupp — ett nationellt råd (fascismen).²

Payne skiljer primärt mellan nazism, fascism och högerextremism, och menar att de grundläggande skillnaderna mellan nazism och fascism är att fascismen i allmänhet saknar för det första Führerkulten, för det andra de mytiska religiösa inslagen och för det tredje rasideologin. För nazismen är däremot rasideologin fundamental.

Inte heller för högerextremismen är rasideologin nödvändig. Termen högerextremism används i dag ofta felaktigt som en sammanfattande benämning på olika former av nazism, fascism och diverse politiska åskådningar på den yttersta högerkanten,

och är sällan speciellt väl definierad. Högerextremismen bör dock snarare ses som en specifik politisk åskådning som skiljer sig från såväl nazism som fascism.³ Högerextremismen är reaktionär, till skillnad från både nazism och fascism som är revolutionära rörelser. Högerextremismen söker också stöd hos den traditionella samhällseliten, den förlitar sig på den existerande militärmakten och avvisar alla tankar på en folkarmé, kan tänka sig ett traditionellt militärt styre, och den betonar religionens och kyrkans roll i samhället. Nazism och fascism däremot strävar efter en omvälvning av samhället, där det bland annat inrättas en ny militär struktur baserad på en folkarmé-tanke, där det militära livet inrättas i det politiska systemet och där traditionell religion och kyrkligt inflytande motarbetas, om det inte inpassas i partiväsendet. Ett tydligt exempel på högerextremism finner vi hos det österrikiska Vaterländische Front under 1930-talet, en rörelse vars politiska budskap ofta felaktigt benämns austrofascism. Vaterländische Front har nämligen inget fascistiskt budskap, utan står för en tydlig högerextremism på katolsk grund.⁴ Ett svenskt exempel på ett högerextremistiskt parti är Sveriges Nationella Förbund.⁵

Som redan nämnts är rasideologin fundamental för nazismen, den fungerar som ett slags politiskt kitt. Antisemitismen är givetvis en fundamental del av nazismens rasideologi, men denna omfattar inte bara antisemitism. Den nazistiska rasideologin kan karaktäriseras som ett slags rasutopiskt tänkande på ett totalt plan, och den utgår från följande övergripande premisser: 1. En indelning av mänskligheten i värdefulla och mindervärdiga raser enligt en hierarkisk värdeskala, där den "ariska rasen" betraktas som mest värdefull och den "judiska rasen" som den mest mindervärdiga. 2. Ett dubbelt rasbegrepp där det finns såväl "biologiska" som "andliga" raser. Den så kallade judiska men-

taliteten, vilken förvandlade de politiska motståndarna till "andliga judar", utgör ett exempel på det senare. 3. Det förekommer ett naturligt urval även inom den egna, ariska rasen, vilket för det första innebär att det finns en given del av befolkningen, en elit, som omfattas av ledar- och ansvarsprincipen och för det andra att även de "rasför-sämrande elementen" inom den egna rasen skall elimineras. 4. Rasens fortlevnad och försvar är av överordnat intresse om det uppstår en konflikt mellan det individuella och det kollektiva.⁶

Den svenska nazismens viktigaste organisationer

Så långt nazismen i allmänhet, men hur såg det då konkret ut i Sverige under 1930- och 1940-talen? Den svenska nazismens, fascismens och högerextremismens historia är bitvis mycket väl utredd, bitvis saknas ingående forskning. En uttömmande översikt är i detta format omöjlig att göra, dels eftersom det saknas forskning, dels eftersom de svenska "nationella ledens" organisationshistoria utgörs av ett myller av organisationer, tidningar, personer och kontaktnät.⁷ Dock kan man på den svenska scenen se Paynes ovan nämnda tre ideologiska huvudriktningar representerade såväl ideologiskt som organisatoriskt, och bilden kan sedan kompletteras med några andra viktiga organisationer.

Bilden av svensk nazism och fascism är ofta bilden av splittrade rörelser som ägnar sin tid och möda åt att bekämpa varandra, och som i stort sett saknar reellt politiskt inflytande. Denna bild har dock under senare tid börjat revideras något. Det finns nämligen beröringspunkter och gemensamma intressen som förenar, samtidigt som splittningen skulle kunna ses som en slags styrka, i och med att mångfalden innebär att fler till

nazismen och fascismen sympatiskt inställda svenskar kunde hitta en organisation som passade. Vi vet också att nazister, nazisympatisörer och allmänt tyskvänliga fanns i alla samhällsskikt och att många av dem fanns på inflytelserika positioner i det svenska samhället.⁸

Sveriges första nazistparti bildades 1924 och kom att få namnet Svenska National-socialistiska Frihetsförbundet. Efter diverse turer bildades ur denna första organisation år 1931 ett av de mest tongivande nazistiska partierna, Svenska Nationalsocialistiska Partiet (SNSP), under ledning av Birger Furu-gård. SNSP hade dock från starten en inbyggd ideologisk motsättning mellan grovt sett en mer traditionalistisk falang och en mer revolutionär dito, och denna motsättning spetsades till ytterligare genom de personliga motsättningar som fanns om ledarskapet i partiet. I januari 1933 blev denna motsättning akut, och den 13 januari utelöts en viss Sven-Olov Lindholm och hans anhängare ur SNSP. Lindholm, som kom att bli Sveriges ledande nazistledare vid sidan av Furugård, kontrade med att, dagen efter, bilda ett nytt parti som fick namnet Nationalsocialistiska Arbetarepartiet (NSAP/SSS).⁹

Det fanns nu två större nazistiska partier i Sverige, som snart kom att kompletteras med ytterligare ett: Nationalsocialistiska Blocket (NSB) som leddes av överste Martin Ekström. NSB bildades 1933 och kom snabbt att bli en symbol för den så kallade överklassnazismen i Sverige, i och med att partiet bestod och stöddes av åtskilliga personer ur de högsta samhällsklasserna.¹⁰ Vid sidan av dessa tre relativt stora nazistpartier fanns det åren 1933—1936, som kan betraktas som den svenska nazismens glansperiod, även ett stort antal mindre nazistiska organisationer, samt ett antal personer som agerade mer eller mindre på egen hand eller gled ut och in i de olika partibildningarna.

SNSP drabbades efter brytningen med Lindholm av fler schismer, hämtade sig något under 1934, men fortsatte sedan att tappa stöd. I slutet av 1936 lades partiet ner och medlemmarna uppmanades att enskilt begära inträde i NSAP/SSS. Den officiella förklaringen till nedläggningen som presenterades i partiets organ *Nationalsocialistisk Tidning* var dock inte det minskade medlems- och väljarunderstödet, utan en önskan om att försöka bidra till enandet av den splittrade nationalsocialistiska rörelsen. Även NSB försvann från den politiska arenan efter valet 1936, även om partiet inte officiellt lades ner, eftersom större delen av medlemskåren lämnade partiet.¹¹

Kvar på scenen blev NSAP/SSS, som under sina första år ägnade stor möda och betydande ekonomiska resurser åt att bedriva agitation mot andra, konkurrerande partier och grupperingar. Samtidigt växte partiet stadigt, och i början av 1935 uppskattades partiet ha cirka 10 000 officiella medlemmar.¹² 1934 ställde partiet också upp i val för första gången, och i kommunalvalen erhöll man sammanlagt 9 502 röster. I kommunalvalen 1938 förlorade partiet, trots högre röstetal i absoluta siffror än 1934, större delen av sina kommunala mandat. Detta upplevdes som en stor besvikelse, och efter valet började Lindholm överväga om inte partiets profil borde ändras. Så skedde också. Vid en ledardag i oktober 1938 beslutades, att partiet skulle byta namn till Svensk Socialistisk Samling (SSS), att hakkorset skulle bytas ut mot wasakärven, och att "Hitlerhälsningen", eller den stora hälsningen, skulle bytas ut mot så kallad liten hälsning. I samma veva bytte också partitidningen namn från *Den Svenske Nationalsocialisten* till *Den Svenske Folksocialisten*. Men det politiska budskapet ändrades inte.¹³

Generellt kan om partiets verksamhet under kriget sägas att det mer eller mindre gick på tomgång, eftersom stora delar av

medlemskåren låg inkallad. De möten man ändå höll blev oftast mycket stökiga, eftersom främst kommunister och socialdemokrater medvetet och systematiskt gick in för att störa mötena. Nazisterna gjorde för övrigt detsamma vid kommunistiska möten. Valet 1944 blev ett stort misslyckande för hela den så kallade nationella oppositionen, som sammanlagt fick ungefär fyra promille av rösterna. Vid krigsslutet befann sig alltså NSAP/SSS redan i en rejäl nedförsbacke, men man beslutade sig ändå för att fortsätta verksamheten. Ekonomin var dock i katastrofalt skick och medlemmarna övergav partiet, som helt lades ner 1950. Kvar blev SSS:s kamratförening, och organisationen Sveaborg, som bildats av partiets Finlandsfrivilliga 1941.¹⁴

Svensk fascism och högerextremism

Sveriges första fascistiska organisation bildades 1926 och fick namnet Sveriges Fascistiska Folkparti, vars aktiva del utgjordes av Sveriges Fascistiska Kamporganisation (SFKO). Partiet bildades i kretsen kring den tidigare bondeaktivisten och antisemiten Elof Erikssons tidning *Nationen*, och leddes av Konrad Hallgren, Sven Hedengren och Sven-Olov Lindholm. SFKO var från början ett klart uttalat fascistiskt parti som sympatiserade med Mussolinis Italien, men efter att de ledande inom organisationen under hösten 1928 och 1929 haft kontakter med nazisterna i Tyskland kom organisationen alltmer att orientera sig mot en nationalsocialistisk uppfattning. Partiet kom så småningom att ingå i den partibildning som kom att bli SNSP.

Den fascistiska stafettpinnen kom i stället att tas över av Nysvenska Förbundet som bildades 1929 och som var en utbrytargrupp ur SFKO. Bland de ledande inom Nysvenska Förbundet fanns Per Engdahl, som kan

Sven-Olov Lindholm, ledare för det största svenska nazistpartiet NSAP/SSS, i talarstolen. Illustration i Louise Drangel, Den kämpande demokratin, 1979.

betraktas som den svenska fascismens "Grand Old Man". Men även Nysvenska Förbundet kom att ingå i det blivande SNSP, och Engdahl bildade i stället 1930 Föreningen Det Nya Sverige, som senare kom att växa ut till Riksförbundet Det Nya Sverige.¹⁵

Vid sidan av de tydligt nazistiska och fascistiska organisationerna trädde 1933 en annan organisation in på arenan, nämligen Sveriges Nationella Ungdomsförbund/Sve-

riges Nationella Förbund, som enligt Paynes schema skulle kunna klassas som ett högerextremistiskt parti.¹⁶ Förbundet bildades redan 1915, men då som ett fristående ungdomsförbund till Högerpartiet. I slutet av 1920-talet börjar förbundet röra sig mot mer extremistiska politiska uppfattningar, vilket kulminerar under tidigt 1930-tal. Reaktionerna lät inte vänta på sig, och Högerpartiet tog avstånd från förbundet och bildade en ny ungdomsorganisation. 1934 ombildades

förbundet till ett självständigt politiskt parti under namnet Sveriges Nationella Förbund (SNF). När man deklarerade avsikterna att ställa upp i allmänna val, fick man med sig tre av högerens riksdagsmän in i det nya partiet. Detta faktum gav SNF initialt ett stort övertag gentemot de andra partierna som saknade representation i riksdagen. Detta varade dock bara fram till 1936, då SNF förlorade riksdagsmandaten och därmed också övertaget gentemot de övriga partierna.¹⁷

Per Engdahl ställde sig under 1930-talet positiv till SNF:s verksamhet, och i maj 1937 slogs Riksförbundet Det Nya Sverige ihop med SNF. Per Engdahl blev vice ordförande, och han inledde ett flitigt turnérande runt Sverige som föredragshållare. Rätt snart skar dock samarbetet ihop, och 1941 bröt Engdahl definitivt med SNF och bildade organisationen Svensk Opposition. Svensk Opposition ombildades efter krigsslutet till Nysvenska Rörelsen, och under denna beteckning levde organisationen kvar in i 1990-talet.¹⁸ Även SNF finns fortfarande kvar.¹⁹

Vid sidan av dessa tre linjer inom de svenska "nationella leden" under 1930- och 1940-talen, bör ytterligare ett parti nämnas, nämligen Socialistiska Partiet. Socialistiska Partiet, eller Sveriges Socialistiska Parti, bildades 1934 och leddes då av Nils Flyg och Karl Kilbom. Kilbom och hans anhängare uteslöts 1937 av Flygfalangen, och partiet orienterade sig alltmer mot nationalsocialismen. 1940 förlorade partiet sina sex mandat i andra kammaren, och från 1941 uppträdde partiet öppet som ett nazistiskt parti. Partiet upplöstes efter Flygs död 1944. Socialistiska Partiets utveckling är ett svenskt exempel på att gränsen mellan den extrema vänstern och nazismen inte alltid är så tydlig, i det att båda rörelserna har en gemensam fiende i det demokratiska samhället. Liknande fenomen finns också internationellt, exempelvis i Storbritannien där Sir Oswald Mosleys

parti British Union of Fascists genomgår samma utveckling från att ha utgjort en del av Labours vänsterflygel till att bli ett öppet fascistiskt parti.²⁰

Nazistiska sambandscentraler

Under slutet av 1930-talet och fram till ungefär 1943 tycks Samfundet Manhem ha seglat upp som en samlingspunkt för de nazistiska och nationella krafterna, speciellt i Stockholm. Manhem startade sin verksamhet 1934, och målsättningen för verksamheten var att verka för "studium och utbildning i olika grenar av nordisk kultur och samhällsvetenskap med särskild vikt lagd på utbildandet av evangelisk nordisk livssyn och förmågan av personlig muntlig framställning".²¹ Drivande kraft inom samfundet var från starten ingenjör Carl Ernfrid Carlberg, som tidigare bland annat utmärkt sig som guldmedaljör i trupp gymnastik vid Stockholms-OS 1912 och som gymnastikmecenat, när han 1934 skänkte herrgården Lillsved på Värmdön till Svenska Gymnastikförbundet för inrättandet av Sveriges första idrottsfolkhögskola. Samfundet kom att samla åtskilliga personer ur ledarskikten inom den svenska nazismen.²²

Manhems verksamhet bestod utåt sett huvudsakligen i anordnandet av föredragskvällar i den så kallade Manhemssalen på Odengatan i Stockholm. Dessa föredragskvällar bevakades från 1940 och framåt av polisen, och det framgår att publiksiffrorna oftast låg runt 100–150 personer.²³ Manhem kom i början av 1940-talet att visas stor uppmärksamhet från säkerhetstjänstens sida, och 1940 ges följande karaktäristik av samfundet i en rapport:

Med hänsyn till medlemmarnas relativt höga bildningsgrad och att till föreningen anslutit sig personer, vilka av en eller annan anledning anse sig tillbakasatta eller på annat sätt förbi gångna, kan

man räkna med att inom föreningen finnes personer, vilka kunna åstadkomma för riket skadlig verksamhet. Då dessutom vissa medlemmar visat sig hava personliga förbindelser med personal på tyska legationen, är det otvivelaktigt att denna kontakt kan medvetet eller ej utnyttjas å tyskt håll för införskaffande av informationer rörande rikets angelägenheter. Militär personal tillhörande föreningen Manhem återfinnes huvudsakligen inom officer-skåren, vissa av medlemmarna hava hög militär rang. [...] Genom föreningens utpräglade nationella men även på germansk ideologi grundade verksamhet är det därjämte ofrånkomligt, att personer med starka antisemitiska och tyska sympatier anslutit sig till föreningen. På grund av medlemmarnas relativt höga bildningsgrad äro de säkerligen farligare jämförda med SSS:s medlemmar och verksamheten i Manhem kan ock på grund av stark tysk inställning vara landsskadlig.²⁴

Att Manhem fungerade som en slags sambandscentral för svenska nazister och även tog emot och förmedlade såväl kontakter som pengar från Tyskland, torde vara ganska klart.²⁵ Klart är också att Manhem under kriget bidrog till ett antal (misslyckade) försök att samla den "nationella oppositionen", att det inom Manhems kretsen upprättades ministerlistor för en kommande "svensk" regering, och att man förde register över politiska motståndare och judar.²⁶ Samfundet Manhems verksamhet upphörde under 1944, men organisationen kom delvis att återskapas i form av Carlbergiska stiftelsen 1957.

En annan sambandscentral var Riksföreningen Sverige—Tyskland, som grundades 1937 och som i ännu högre grad än Samfundet Manhem hade en respektabel yta. I Riksförbundets tidning märks dock tydligt att förbundet hade klart uttalade nazistiska sympatier och en antisemitisk hållning.²⁷

Det fanns inom den svenska nazismen, fascismen och högerextremismen ett antal ideologiska och mer sakpolitiska motsättningar. En har vi redan berört, nämligen spänningen mellan "vänster" och "höger", mellan det mer socialistiska och radikala

budskapet som finns företrätt hos fasciströrelserna och NSAP/SSS, och den mer reaktionära hållning som finns hos SNSP, NSB och SNF. En annan konflikt gäller inställningen till Tyskland och Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP). Här finns en ständig ambivalens inom rörelserna, och anklagelser om att motståndarna är köpta av tyskarna och alltså inte genuint nationellt sinnade är inte ovanliga. Av dessa två är den första viktigast, eftersom den så tydligt bildar en ideologisk skiljelinje.

Vad det gäller förhållandet till den tyska nazismen pekar Heléne Lööw på att det finns vissa skiljelinjer mellan NSDAP och NSAP/SSS. I det stora hela låg de båda naziströrelserna förvisso nära varandra, men detta bör hellre ses som en överensstämmelse inom ideologin än en idéöverföring från Tyskland till Sverige. Lööw betonar dock på två viktiga skillnader mellan NSDAP och NSAP/SSS nämligen för det första att NSDAP företrädde en grövre antisemitism än vad NSAP/SSS gjorde, och för det andra att kvinnosynen, framför allt vad det gällde kvinnlig representation i det politiska livet, inom det svenska partiet var betydligt friare. Lööw påpekar också, att de svenska nazisternas rasideologi byggde på en lång inhemsk tradition av rastänkande och antisemitism.²⁸

Den antisemitiska traditionen

Vissa delar av de svenska nazisternas rasideologiska "program" var inte i sig speciellt problematiska i Sverige under 1920- och 1930-talen. Även Bondeförbundet hade exempelvis i början av 1930-talet kravet på att slå vakt om den svenska rasens renhet på partiprogrammet. Rasbiologi diskuterades och bedrevs öppet i Sverige, som 1922 även inrättade världens första statligt finansierade

institut för rasbiologisk forskning i Uppsala. Däremot gjorde nazisternas rasideologiska grundsyn, alltså att rasfrågan utgör ett ideologiskt fundament för hela den politiska åskådningen, att de skilde ut sig från andra politiska partier i samtiden, liksom den starka betoningen av antisemitismen. Antisemitismen i sig var dock inget nytt i den svenska kontexten.

Forskningen om den svenska antisemitismen är tyvärr mycket eftersatt, vilket gör att några mer övergripande slutsatser om antisemitismens utbredning, styrka och former ännu inte kan dras. De kunskaper som ändå finns är närmast att betrakta som tillfälliga nedslag i ett i stort sett okänt territorium, men något går ändå att säga, speciellt om den antisemitism som mer direkt går att relatera till den svenska nazismen.

1889 grundades Sveriges första antisemitiska organisation, Svenska antisemitiska förbundet, i Stockholm. Förbundet hade en tydligt reaktionär prägel, och judarnas inflytande uppfattades som "skadligt för landets näringsliv samt ägnat att väcka farhågor såsom fientligt mot den kristna religionen, moralen och den bestående ordningen".²⁹ I ledningen för förbundet fanns redaktör August Skarin, som även ställde sin antisocialistiska tidning *Den svenske arbetaren* till förbundets förfogande. Detta förbund gick dock i graven rätt omgående, men Skarin återkom med ett flertal nya försök att organisera svenska antisemiter åren kring sekelskiftet.

Hos Skarin möter vi en i tiden mycket vanlig antisemitisk tankefigur, nämligen kopplingen mellan judarna och socialismen. Skarin menade att socialismen för det första innehöll "samhällsupplösande, kosmopolitiska och religionsfientliga" tendenser vilket även var typiskt för judarna, och att den för det andra utgjorde en dimridå som judarna lagt ut för att dra uppmärksamheten från det judiska storkapitalets agerande. Socialismen

och kapitalismen sågs alltså som hemligen förbundna och styrda av judarna, och ytterligare ett led i denna judiska konspiration utgjordes enligt Skarin av frihandelstänkandet, som var ett vapen riktat mot alla nationella strävanden.

Antisemitiska förbundets agitation var dock ganska lindrig i jämförelse med den som Mauritz Rydgren bedrev. Rydgren var verksam i Uppsala, där han var redaktör för tidningen *Uplands-Posten*. I denna tidning samt i pamfletter och böcker drev han under 1900-talets första decennier en hätsk antisemitisk propaganda, och under 1907 startade han även en kortlivad hemlig antisemitisk förening som sökte sitt främsta stöd bland Uppsalas studenter. Enligt August Skarin var Rydgrens antisemitiska propaganda så grov, att den komprometterade hela den antisemitiska rörelsen.³⁰

Under 1920-talet skedde ytterligare ett flertal försök att starta antisemitiska organisationer av olika slag, och år 1923 bildades den mest livskraftiga svenska antisemitiska organisationen, Svenska antisemitiska föreningen (SASF). Denna organisation hade sin bas i Göteborg och leddes av redaktören Barthold Lundén. Som organ för föreningen fungerade boulevardtidningen *Vidi*.³¹ SASF leddes, förutom av Lundén, till en början av Sigurd Furugård, som 1924 också var med och startade Sveriges första nationalsocialistiska parti Svenska Nationalsocialistiska Frihetsförbundet. Furugård lämnade dock SASF redan 1924, eftersom han uppfattade Lundén som ensidig och enkelspårig. En annan av föreningens mer namnkunniga medlemmar var Herman Göring, som var medlem under sin tid i Sverige på 1920-talet.³² Som föreningssymbol användes hakkorset.

I SASF:s program restes exempelvis krav på att judarna skulle utestängas från riksdagen och landets kommunstyrelser, att alla ekonomiska förbindelser med judar skulle

upphöra, att judiskt inflytande över rättsväsende, utbildningsväsende och förlagsväsende skulle motarbetas, att "judepressen" skulle bojkottas och att giftermål mellan judar och icke-judar skulle förbjudas. Föreningen skulle vidare driva "en oerhört kraftig agitation" genom bland annat föreläsarturnéer, flygblad och litteratur. Vidare skulle listor över "judefirmor och judebulvaner" upprättas, antagligen för att folk skulle veta vilka affärer och andra företag som skulle bojkottas. Föreningen skulle också vara politiskt obunden, och ambitionen var att skapa en samlingspunkt för antisemitiskt sinnade från alla politiska riktningar.

I realiteten kan det nog antas att SASF främst samlade anhängare ur de nazistiska och fascistiska leden. Några samlade medlemsregister eller liknande för SASF finns inte kvar, men Mattias Tydén uppskattar att föreningen när den var som mest aktiv kan ha haft åtminstone 1 000—1 500 medlemmar. En fragmentarisk medlemsförteckning ger också vissa fingervisningar om att medlemmarna till största delen stod att finna inom medelklassen.

Den antisemitism som artikulerades inom de svenska organisationerna uppvisar en hel del likheter med den internationella scenen vid samma tid. Konspirationsmyten och föreställningen om att judarna strävar efter världsherravälde var ett genomgående tema, vilket också förstärktes genom påverkan från den mycket inflytelserika antisemitiska stridsskriften *Sions Visas hemliga protokoll*. Dessa "protokoll" utges för att vara protokollen från en hemlig session parallellt med den första sionistkongressen i Basel 1897, där den judiska världserövringen skall ha planerats. Protokollen var ett falsifikat som hade plagierats från en tidigare stridsskrift mot Napoleon III, Maurice Jolys *Dialogue aux Enfers entre Machiavel et Montesquieu* från 1864, de sammanställdes av Sergej Nilius inom den ryska hemliga polisen och

gavs ut 1905. Trots att det åtskilliga gånger har bevisats, exempelvis i en rättegångsprocess i Bern 1934—1937, att protokollen är falsifikat, användes de under mellankrigstiden, och används ännu i dag, som "bevis" för de judiska världserövringsplanerna.³³

Vid sidan av konspirationstänkandet fanns också ett starkt inslag av rastänkande i den antisemitism som artikulerades inom 1920-talets svenska antisemitiska organisationer. Man talade gärna om att det svenska folkmaterialet måste skyddas, och anspelningar på degenerationstemat var i sammanhanget vanliga. Ett tredje drag som kan sägas vara genomgående var en reaktionär och antimodernistisk inställning, som fick en antisemitisk uttolkning. Judarna fick stå som representanter för det som man uppfattade som den depraverade moderniteten, med påfund som frihandel, demokrati och liberala värderingar på dagordningen.

Under 1930-talet var den propagandistiska antisemitismen i Sverige i stort sett koncentrerad till de nazistiska organisationerna och till nazistisk eller nazianstruken press med två viktiga undantag, nämligen Elof Eriksson och Einar Åberg.³⁴ Men det bör i sammanhanget understrykas, att all antisemitism inte är att betrakta som propagandistisk, vilket i realiteten innebär att antisemitismen under 1930-talet existerade även långt utanför nazismen. Exempel på ickenazistisk antisemitism finner vi exempelvis i den svenska skämtpressen, som under 1920- och 1930-talen nådde en mycket stor publik, och i den svenska filmen.³⁵ Även inom den svenska flyktingpolitiken kan antisemitiska tendenser och yttringar spåras, även innan svenska och schweiziska myndigheter förmådde tyskarna att stämpla ett rött "J" i tyska judars pass för att de lättare skulle kunna avvisas.³⁶

Antisemitismen inom den svenska nazismen följde i stort samma mönster som den gjort inom 1920-talets antisemitiska organi-

sationer, men den fungerade nu i ett större politiskt sammanhang, vilket kan förklara exempelvis Sigurd Furugårds motivering till varför han lämnade SASF. Enligt Heléne Lööw kan rasideologin inom den svenska nazismen karaktäriseras som en "politisk religion, i vilken agitationen blev en religiös förkunnelse".³⁷ Denna tendens märks inte minst i agitationens ibland mycket hätska ton och det suggestiva bildspråk som användes för att piska upp antisemitiska stämningar. Antisemitismen fanns med som ett viktigt inslag i partiprogrammen hos båda de stora nazistpartierna SNSP och NSAP/SSS, däremot saknas detta element nästan helt i NSB:s och SNF:s program, vilket inte är speciellt oväntat med tanke på att dessa partier mer är att betrakta som högerextremistiska än nazistiska.³⁸ Däremot förekom rasideologin och även antisemitismen inom den svenska fascismen från SFKO och framåt, vilket skilde de svenska fascisterna från de italienska.

Antisemitismen inom den svenska nazismen kom till uttryck genom alla nazisternas propagandainstrument, muntliga såväl som skriftliga. Under kriget öppnades även en specifikt antisemitisk propagandakanal i tidningen *Det antisemitiska kamporganet Hammaren*. Retoriken var i denna tidning osedvanligt grov, och i februari 1942 förbjöd Tidningsutgivareföreningen försäljning och distribution av tidningen eftersom den uppfattades som sårande för allmän anständighet. Tidningen fortsatte emellertid att komma ut, och 1943 restes i spalterna krav på att staten skulle upprätta ett centralt register över alla judar som bodde i Sverige. I väntan på ett statligt ingripande tänkte tidningen själv inleda arbetet med att sammanställa en "judeförteckning".³⁹ Försök till eller planer på dylika listor var i tiden inte ovanliga, i *Trots Allt!* kan man 1942 exempelvis under rubriken "Människojakt organiseras i Sverige" läsa, att en "Svensk jude-

kalender" planerades ges ut på Carl Ernfrid Carlbergs Svea Rikes förlag.⁴⁰

Den nazistiska antisemitismen visar inga tendenser till att mattas av efter kriget, och hos NSAP/SSS fortsatte antisemitismen att florera fram till partiets nedläggning 1950.⁴¹ Men det var inte nazisterna som stod för den grävsta och mest synliga antisemitiska propagandan i Sverige efter krigsslutet, utan Einar Åberg och Sveriges antijudiska kampförbund. Einar Åberg började sin antisemitiska bana redan i början av 1920-talet, och han figurerar ständigt i utkanterna av den svenska nationalsocialismen, men går aldrig på allvar in i någon av naziströrelserna. 1933 började han på allvar och i stor skala distribuera antisemitiska flygblad, och denna verksamhet fortsatte han med fram till 1960-talet. 1934 gav han på eget förlag ut den tidigare omnämnda antisemitiska stridsskriften *Israels vises hemliga protokoll*.⁴²

I oktober 1941 öppnade Åberg en bokhandel på Beridarebangatan i Stockholm, och i fönstret ställde han ut en skylt med påskriften "Judar och halvjudar äga icke tillträde". Detta ledde snabbt till kraftiga protester och slagsmål utbröt ett antal gånger utanför bokhandeln. Åberg dömdes för förgelseväckande beteende och ålades att vid vite ta bort skylten. Han bytte också ut skylten mot en ny med texten "Endast svenskar äga tillträde". Denna bokhandel verkar dock ha slagit igen ganska snart efter öppnandet.⁴³

I november 1941 bildade Åberg Sveriges antijudiska kampförbund, och i förbundets stadgar kunde man bland annat läsa att "förbundets mål är: judendomens i Sverige totala förintelse".⁴⁴ Detta förbund verkar dock aldrig samlat några större medlemsskador, utan torde till stor del ha bestått av Einar Åberg själv. Kampförbundet drev under 1940-talet en synnerligen hårdför antisemitisk propaganda, företrädesvis med hjälp av flygblad, och förbundets "motto" lød:

"Antisemitism är *icke* judeförföljelse eller judehat. Antisemitism är individens och folkens självförsvar."

Denna argumentationslinje höll Åberg fast vid även efter kriget, men hans antisemitiska propaganda tog sig nu nya vägar. Han började nu sprida sin propaganda i utlandet, och i agitationen hävdades det nu, att vittnesmålen om Förintelsen var en stor bluff iscensatt av judarna för att vinna världens sympatier och därmed underlätta övertagandet av världsherraväldet.⁴⁵ Antisemitiska och revisionistiska flygblad dök upp i USA, Storbritannien, Frankrike, Holland, Italien, Schweiz, Sydafrika, Tyskland med flera länder, och Åbergs antisemitiska agitation utvecklades till en utrikespolitisk och diplomatisk pinsamhet för Sverige. Svenska beskickningar i utlandet uppvaktades gång på gång av bland annat judiska organisationer som krävde att Sverige skulle sätta stopp för Åbergs verksamhet. Som ett resultat av detta instiftades år 1948 lagen om hets mot folkgrupp, SL 11:7, som även fick namnet Lex Åberg.⁴⁶

I samband med Einar Åberg bör det understrykas, att han inte var organiserad nazist vilket faktiskt gav honom ett "bredare" antisemitiskt spelrum eftersom hans antisemitism inte behövde passas in i en nazistisk ideologisk kontext. Einar Åberg är den i särklass grävsta antisemitiska propagandist vi haft i Sverige, och exemplet Åberg belyser ett förhållande som fortfarande är giltigt, nämligen att den allra grävsta antisemitismen, det mest fanatiska rashatet ofta kan finnas utanför eller i marginalen till en nazistisk ideologisk kontext.

Modern rasideologi — ett exempel

Ett modernt exempel på detta finns inom den amerikanska organisationen Aryan Nations, som är en del av den så kallade

kristna identitetsrörelsen, Christian Identity, och som har kopplingar till den internationella nynazismen.⁴⁷ Aryan Nations grundades av "pastor" Richard Butler i början av 1970-talet, och har sitt högkvarter i Hayden Lake, Idaho. Organisationen är uppbyggd kring Butlers kyrka som har namnet Jesu Kristi Skapares Kyrka, och den uppskattas omfatta upp till tjugotusen troende.

Aryan Nations och Jesu Kristi Skapares Kyrka utgår från ett budskap som visserligen varierar något från organisation till organisation inom Christian Identity, men som har gemensamma grunddrag och som kan sägas utgöra en blandning av pseudovetenskap, förvrängda bibeltolkningar och konspirationsteorier. Utgångspunkten är en variant av skapelseberättelsen som säger att Eva efter att hon smakat äpplet i lustgården blev förförd av såväl Adam som Satan i ormens skepnad. Resultatet av detta blev två söner, Kain och Abel. Abel gav upphov till Guds utvalda folk, de tolv stammarna, och Kain till Satans avkomma på jorden. De tolv stammarna försvann, men kom så småningom tillbaka i form av de vita nordeuropéerna. Satans avkomma på jorden utgörs i sin tur av judarna.

De troende ser sig nu stå inför den avgörande, apokalyptiska striden mellan gott och ont, arier och judar, Gud och Satan på jorden, och denna strid utgörs av ett heligt raskrig. Och det handlar bokstavligen om krig. Rörelsens medlemmar förbereder sig genom utbildning i gerillakrigföring, terroristorganisering och militär träning och vid sidan av den amerikanska armén uppskattas dessa grupper ha tillgång till den största vapenarsenalen i USA.

Antisemitismen får alltså här sanktion av att vara en kristen plikt, och anhängarna av Aryan Nations ser sig också som Guds vita krigare. Målet är ett fullständigt utplånande av Satans makt på jorden samt upprättandet av en helt vit världsnation. Men

utplånandet av Satans makt innebär inte bara ett utplånande av alla judar och det judiska inflytandet, utan utplånandet av "The Zionist Occupational Government", ZOG. ZOG har nämligen, menar man, under ledning av judarna och vissa vita rasförrädare, skaffat sig kontrollen över världen, och det är först när denna kontroll kan brytas och dess företrädare förintas som det vita tusenårsriket kan upprättas.

ZOG utgörs av en enda stor konspiration som innefattar politiker, polis, journalister, skådespelare, författare, intellektuella, homosexuella, ja, alla som kan ses som representanter eller förespråkare för det demokratiska systemet, och till och med de människor som inte explicit tar avstånd från det etablerade samhället genom att ansluta sig till identitetsrörelsen. För Guds vite krigare blir det en religiös plikt att ta till vapen mot ZOG, oavsett om det rör sig om judar eller liberala politiker.

Två viktiga inslag i denna så kallade ZOG-ideologi är för det första att det rasistiska våldet framstår som fullständigt självklart för dess anhängare, och för det andra att ideologin skiljer sig från de mer traditionella formerna av nazistisk rasideologi, i och med att antisemitismen och rastänkandet inom ZOG helt blir en fråga om tro, inte övertygelse. ZOG-ideologin och Christian Identitys teorier bygger också på en uttalad aktivism. För att på allvar kunna få räknas som en fullvärdig medlem av exempelvis Aryan Nations, räcker det inte med att tro på budskapet, du måste också aktivt omsätta det i handling. Denna typ av fanatisk antisemitisk rasideologi på konspiratorisk och religiös grund är ingen isolerad amerikansk företeelse, utan förekommer även i Europa. I Sverige började ZOG-ideologin få fotfäste i slutet av 1980-talet då den artikulerades i tidningarna *Vit Rebell* och *Storm*, och är i dag en viktig beståndsdel i den svenska nynazistiska rasideologin.⁴⁸

Det mänskliga samhället befinner sig i en ständig omvälvningsprocess, samtiden är alltså aldrig historien lik. Men ändå återkommer gång på gång vissa drag som känns så välbekanta, trots att de artikuleras i helt nya sammanhang. Nazismen och antisemitismen utgör exempel på tankeströmningar som är just tröga och rörliga på samma gång. 1930- och 1940-talens svenska nazister är med mycket få undantag döda, och en exakt kopia av deras världsbild lär knappast återuppstå, eftersom den formulerades just i den tid och de sammanhang de var verksamma. Men själva kärnan eller strukturen i deras tänkande lever vidare, och vi blir gång på gång påmind om att denna struktur tas över av nya aktörer som formulerar en ny diskurs, en diskurs som är just välkänd och främmande på samma gång, och som faktiskt kan utgöra ett allvarligt hot mot det demokratiska samhället. Detta bör vi ta på allvar.

Noter

- ¹ Harald Ofstad, *Vårt förakt för svaghet: Nazismens normer och värderingar och våra egna* (Stockholm 1987), 159—163.
- ² Stanley G. Payne, "The Concept of Fascism" i *Who were the Fascists: Social Roots of European Fascism*, red. Stein Uglevik-Larsen, Bernt Hagtvæt & Jan Petter Myklebust (Bergen 1980), 20f. Citerat efter Heléne Löow, *Hakkorset och Wasakärven. En studie av nationalsocialismen i Sverige 1924—1950* (Göteborg 1990), 9.
- ³ Payne (1980). Den svenska terminologin är hämtad från Löow (1990), 8f.
- ⁴ Om Vaterländische Front, se exempelvis Herbert Tingsten, *Nazismens och fascismens idéer: Den nationella diktaturen* (Göteborg 1992), 181—228, Martin Kitchen, *The Coming of Austrian Fascism* (London 1980) och Francis Ludwig Carsten, *The First Austrian Republic 1918—1938* (Aldershot 1986).
- ⁵ Löow (1990), 12.
- ⁶ Löow (1990), 10, 222, Ofstad (1987), 33.
- ⁷ Holger Carlsson listar exempelvis 93 nazistiska organisationer av olika dignitet och 75 tidningar och partiorgan. Holger Carlsson, *Nazismen i Sverige: Ett varningsord* (Stockholm 1942), 199—216.

- ⁸ Karl N. A. Nilsson, *Svensk överklassnazism 1930—1945* (Stockholm 1996), 257, Sverker Oredsson, *Lunds universitet under andra världskriget: Motsättningar, debatter och hjälpsatser* (Lund 1996).
- ⁹ Partiet ombildades 1938 till Svensk Socialistisk Samling (SSS), därav dubbelbeteckningen NSAP/SSS.
- ¹⁰ Bland initiativtagarna märks bland andra greve Eric von Rosen, ASEA-direktören Artur Lindén och överste Archibald Douglas, och bland de som stödde NSB kan nämnas friherrinnan Fanny Villamovitz-Möllendorf, grevinnan Marianne Mörner, professor Gösta Häggkvist och ryttmästare C. G. Schnell. Löow (1990), 44. Det är dock osäkert om NSB är att betrakta som ett renodlat nazistparti. Det skulle också kunna ses som ett högerextremistiskt parti.
- ¹¹ Löow (1990), 42ff.
- ¹² Totalt hade de olika nazistiska, fascistiska och högerextremistiska partierna i Sverige i mitten av 1930-talet, när de var som störst, sammanlagt ca 70 000 medlemmar. Av dessa hörde ca 40 000 till Sveriges Nationella Förbund (SNF).
- ¹³ Löow (1990), 49—58.
- ¹⁴ Löow (1990), 63—73.
- ¹⁵ Anna-Lena Lodenius & Stieg Larsson, *Extremhögern* (Stockholm 1994), 92.
- ¹⁶ Vidare om SNU/SNF, se Eric Wärenstam, *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och Högern 1928—1934* (Stockholm 1965).
- ¹⁷ Löow (1990), 44, 61f, Lodenius & Larsson (1994), 105ff.
- ¹⁸ Per Engdahl själv dog 1994, men av allt att döma finns organisationen fortfarande kvar.
- ¹⁹ Lodenius & Larsson (1994), 93f, 106f.
- ²⁰ Vidare om Socialistiska partiets tidiga historia se Berndt Kennerström, *Mellan två internationaler: Socialistiska Partiet 1929—37* (Lund 1974). Se även Torbjörn Nilsson, "Från internationell socialism till nationell folkgemenskap: Socialistiska Partiet 1938—45", *Historisk tidskrift* (1985):1.
- ²¹ *Mera ljus! Riktlinjer för Samfundet Manhem* (Stockholm [1934]), 1.
- ²² Rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelnings arkiv (Rps säk. arkiv), "Samfundet Manhem: 7 H, Skrivelser", 16.
- ²³ Rps säk. arkiv, "Samfundet Manhem: 7 H, Skrivelser", 24f, 31, 39, 41, 46, 52f, 54f, 58ff, 64, 76f, 80, 124, 132, 150, 201f, 204f, 208, 211ff, 215f. Dessa uppgifter gäller åren 1940—1944.
- ²⁴ Rps säk. arkiv, "Samfundet Manhem: 7 H, Skrivelser", 81ff.
- ²⁵ Detta framgår av en samlad bedömning av materialet i Rps säk. arkiv.
- ²⁶ Armas Sastamoinen *Hitlers svenska förtrupper* (Stockholm 1947), 57, 82f.
- ²⁷ Rps säk. arkiv, Olof Ribén, "Nationalsocialismen i Sverige" (1941), 179—230, Wärenstam (1970), 149—155, Carlsson (1942), 106—111.
- ²⁸ Löow (1990), 255.
- ²⁹ Citerat efter Mattias Tydén *Svensk antisemitism 1880—1930* (Uppsala 1986), 51.
- ³⁰ Tydén (1986), 51ff.
- ³¹ Avsnittet om Svenska antisemitiska föreningen är baserat på Tydén (1986), 56—64.
- ³² Löow (1996), 67.
- ³³ Om protokollen och dess historia, se vidare Benjamin W. Segel, *A Lie and a Libel: The History of the Protocols of the Elders of Zion* (Lincoln & London 1995), Norman Cohn, *Warrant for Genocide: The Myth of the Jewish World-Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion* (London 1967), Göran Larsson, *Den största lögnen: Sions vises protokoll* (Taberg 1995) och Eric Wärenstam, *Fascismen och nazismen i Sverige 1920—1940: Studier i den svenska nationalsocialismens, fascismens och antisemitismens organisationer, ideologier och propaganda under mellankrigsåren* (Stockholm 1970), 163—172. På svenska kom protokollen ut i åtminstone fem olika upplagor åren 1919—1940.
- ³⁴ Elof Eriksson började sin bana som bondepolitisk aktivist i Skåne under 1910-talet, men kom senare att utvecklas till politisk antisemit och rasmystiker. Eriksson hade täta kontakter med den svenska nazismen, men organiserade sig aldrig som nazist. Åren 1925—1941 utgav Eriksson tidningen *Nationen* som med upplagesiffror på som mest drygt 10 000 exemplar och en rikstäckande spridning inom företrädevis medelklassen är att betrakta som ett av Sveriges viktigaste antisemitiska propagandaorgan. Vidare om Eriksson se Lena Berggren, *Från bondeaktivism till rasmystik. Om Elof Erikssons antisemitiska skriftställarskap 1923—1941* (Umeå 1997).
- ³⁵ Se vidare Lars M. Andersson, "Bilderna av juden i svensk skämtpress 1910—1940", *Historisk Tidskrift* (1996):1 och Per Olov Qvist, *Folkhemets bilder: Modernisering, motstånd och mentalitet i den svenska 30-talsfilmen* (Stockholm 1995), 441—449.
- ³⁶ Tomas Hammar, *Sverige åt svenskarna: Invandringspolitik, utlänningskontroll och asylrätt 1900—1932* (Stockholm 1964), 363—382.
- ³⁷ Löow (1990), 223f.
- ³⁸ Dock fanns det givetvis medlemmar i båda organisationerna som hyste såväl allmänt rasideologiska som antisemitiska åsikter, och det finns också exempel på partitryck från NSB som är antisemitiska. Nilsson (1996), 106.

- ³⁹ Lööw (1990), 228.
- ⁴⁰ Artikeln ur *Trots Allt!* finns i Rps säk. arkiv, "P 398 A: Carl Ernfrid Carlberg", 84. Boken sammanställdes av Axel O:son Molund, gavs ut i två band år 1942 och fick titeln *Svensk judekalender*.
- ⁴¹ Lööw (1990), 231f.
- ⁴² Rps säk. arkiv, "P 306 A: Einar Åberg", 15—23.
- ⁴³ Rps säk. arkiv, "P 960 A: Elof Eriksson", 20.
- ⁴⁴ Rps säk. arkiv, "P 306 A: Einar Åberg", 232.
- ⁴⁵ Frågan om historierevisionistiska ställningstaganden i Sverige under tiden närmast efter kriget är ännu dåligt utredd. En central pusselbit för att förstå den tidiga revisionismen hos vissa av de nazister som varit aktiva under 1930- och 1940-talen tycks vara, att många av dessa personer hemföll till förnekandet av Förintelsen eftersom rapporterna om de tyska nazisternas bestialitet inte gick att förena med den egna bilden av den nationalsocialistiska världsåskådningen. För dessa människor stod nämligen, hur paradoxalt det än må framstå, nationalsocialismen för det goda samhället och skapandet av den perfekta och ultimata goda människan, och i det goda samhället var Förintelsen helt enkelt omöjlig.
- ⁴⁶ Rps säk. arkiv, "P 306 AB: Einar Åberg/Flygblad till utlandet". Se även Armas Sastamoinen, *Nynazismen* (Stockholm 1966), 145ff.
- ⁴⁷ Framställningen bygger i det följande på Lodenius & Larsson (1994), 171—177, Heléne Lööw, "Kampen mot ZOG — antisemitism bland moderna rasideologer", *Historisk tidskrift* 1996:1, 74—87, Paranoia as Patriotism: Far-Right Influences on the Militia Movement (2. 12. 1996): <http://www.almanac.bc.ca/hweb/orgs/american/adl/paranoia-as-patriotism/aryan-nations.html> och Aryan Nations (1. 12. 1996): <http://www.nidlink.com/~aryanvic/>.
- ⁴⁸ Vidare om ZOG-ideologin i Sverige, se Lööw (1996).

Käll- och litteraturförteckning

Arkivmaterial

Rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelnings arkiv:

- P 306 A: Einar Åberg
- P 306 AB: Einar Åberg/Flygblad till utlandet
- P 398 A: Carl Ernfrid Carlberg
- P 960 A: Elof Eriksson
- Ribén, Olof, Nationalsocialismen i Sverige (1941)
- Samfundet Manhem: 7 H, Skrivelser

Internetmaterial

Aryan Nations (1 dec. 1996): <http://www.nidlink.com/~aryanvic/>

Paranoia as Patriotism. Far-Right Influences on the Militia Movement (2 dec. 1996): <http://www.almanac.bc.ca/hweb/orgs/american/adl/paranoia-as-patriotism/aryan-nations.html>

Referenser

- Andersson, Lars M., 1996. "Bilden av juden i svensk skämtpress 1910—1940." I: *Historisk Tidskrift* 1:1996.
- Berggren, Lena, 1997. *Från bondeaktivism till rasmystik. Om Elof Erikssons antisemitiska skriftställarskap 1923—1941*. Umeå.
- Carlsson, Holger, 1942. *Nazismen i Sverige: Ett varningsord*. Stockholm.
- Carsten, Francis Ludwig, 1986. *The First Austrian Republic 1918—1938*. Aldershot.
- Cohn, Norman, 1967. *Warrant for Genocide. The Myth of the Jewish World-Conspiracy and the Protocols of the Elders of Zion*. London.
- Hammar, Tomas, 1964. *Sverige åt svenskarna. Invandringspolitik, utlänningskontroll och asylrätt 1900—1932*. Stockholm.
- Kennerström, Berndt, 1974. *Mellan två internationaler. Socialistiska Partiet 1929—37*. Lund.
- Kitchen, Martin, 1980. *The Coming of Austrian Fascism*. London.
- Larsson, Göran, 1995. *Den största lögnen: Sions vises protokoll*.
- Larsson, Stieg och Lodenius, Anna-Lena, 1994. *Extremhögern*. Stockholm.
- Lööw, Heléne, 1990. *Hakkorset och Wasakärven. En studie av nationalsocialismen i Sverige 1924—1950*. Göteborg.
- Lööw, Heléne, 1996. "Kampen mot ZOG — antisemitism bland moderna rasideologer." I: *Historisk tidskrift* 1:1996.
- Mera ljus! Riktlinjer för Samfundet Manhem [1934]. Stockholm.
- Nilsson, Karl N. A., 1996. *Svensk överklassnazism 1930—1945*. Stockholm.
- Nilsson, Torbjörn, 1985. "Från internationell socialism till nationell folkgemenskap. Socialistiska Partiet 1938—45." I: *Historisk tidskrift* 1:1985.
- Ofstad, Harald, 1987. *Vårt förakt för svaghet. Nazismens normer och värderingar och våra egna*. Stockholm.
- Oredsson, Sverker, 1996. *Lunds universitet under andra världskriget. Motsättningar, debatter och hjälpsatser*. Lund.
- Payne, Stanley G., 1980. "The concept of fascism." I: Uglevik-Larsen, Stein; Hagtvet, Bernt & Myklebust, Jan Petter (red.), *Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism*. Bergen.
- Qvist, PerOlov, 1995. *Folkhemmets bilder. Modernisering, motstånd och mentalitet i den svenska 30-talsfilmen*. Stockholm.

- Sastamoinen, Armas, 1947. *Hitlers svenska förtrupper*. Stockholm.
- Sastamoinen, Armas, 1966. *Nynazismen*. Stockholm.
- Segel, Benjamin W., 1995. *A Lie and a Libel. The History of the Protocols of the Elders of Zion*. Lincoln & London.
- Tingsten, Herbert, 1992. *Nazismens och fascismens idéer. Den nationella diktaturen*. Göteborg.
- Tydén, Mattias, 1986. *Svensk antisemitism 1880—1930*. Uppsala.
- Wärenstam, Eric, 1965. *Sveriges Nationella Ungdomsförbund och Högern 1928—1934*. Stockholm.
- Wärenstam, Eric, 1970. *Fascismen och nazismen i Sverige 1920—1940: Studier i den svenska nationalsocialismens, fascismens och antisemitismens organisationer, ideologier och propaganda under mellankrigsåren*. Stockholm.

Summary

Nazism in Sweden

When doing scientific research on nazism as a historical and political phenomenon, one ought first attempt to clarify its ideological content. Nazism is a

totalitarian, élitist and anti-democratic ideology which has as its absolute foundation a race-ideology where anti-semitism is a very important component. Nazism does, however, differ from the related ideologies fascism and right-wing extremism on some crucial points, one of them being that the latter two are not necessarily based on a race-ideology.

The first Swedish nazi party was established in 1924 and was called the Swedish National Federation of Liberty (Svenska Nationalsocialistiska Frihetsförbundet). This was to be the beginning of a motley history of organisations where different forms of nazi parties as well as fascist and right-wing extremist organisations would flourish in Sweden. The Swedish "national movement" reached its numerical peak in the middle of the 1930's when there was a total of 70 000 members, of which 40 000 belonged to the right-wing extremist National Federation of Sweden (Sveriges Nationella Förbund). The leading Swedish nazi party during the late 30's and the 40's, was NSAP/SSS, also known as the Lindholm Movement. This party was formed in 1933 and had its ideological roots in earlier Swedish nazi and fascist parties, but also in a long-standing native tradition of organized anti-semitism. The party was not closed down until 1950.

Övers. Suzanne Mason